

COM COMPONDRE PER A PERCUSSIÓ

Una guia completa per a compositors

Samuel Z. Solomon

Agraïments especials de l'autor a l'edició anglesa:

Copista dels exemples musicals: Nico Muhly

Compositors dels exemples musicals: Shawn Crouch, Jefferson Friedman, Matthew Fuerst, Nico Muhly, Ryan Streber

Coeditors edició original: Samuel Adler, Daniel Bauch, Jonathan Bisesi, Shawn Crouch, Daniel Druckman, Jefferson Friedman, Pia Gilbert, Gordon Gottlieb, Jeffrey Irving, Steven Mackey, Jeffrey Milarsky, Nico Muhly, Eric Poland, Elisabeth Sanborn, Nadia Sirota, Ryan Streber, Nancy Zeltsman

Assistent de fotografia: Nadia Sirota

(Els instruments de les fotografies han estat cedits per The Juilliard School - NY)

Com compondre per a percussió

1a edició: desembre 2007

Traducció al català del llibre original en anglès: How to write for percussion, de Samuel Z. Solomon © 2002

Disseny coberta: Bernat Casso | Disseny Gràfic

Maquetació: Dinsic Gràfic

L'edició d'aquesta obra ha comptat amb la col·laboració de la Generalitat de Catalunya

© Samuel Z. Solomon, per l'autoria

© Ramon Vilalta, per la traducció al català

Supervisora tècnica: Roxan Jurkevich

© Dinsic Publicacions Musicals, S.L., per l'edició catalana

Santa Anna, 10, E 3a, 08002 - Barcelona

Imprès a Càlamo – Produccions Editorials, Unió, 2 – 1r 1ª • 08302 – Mataró

Dipòsit Legal: B-55778-2007

ISBN: 978-84-96753-10-5

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, comprenent-hi la reprografia i el tractament informàtic, com també la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i préstec, resten rigorosament prohibides sense l'autorització escrita de l'editor o entitat autoritzada, i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei.

DISTRIBUEIX: DINSIC Distribucions Musicals, S.L.

Santa Anna, 10 - E 3 – 08002 Barcelona

tel. +34.93.318.06.05 – fax +34.93.412.05.01

e-mail: dinsic@dinsic.com

<http://www.dinsic.es> - <http://www.dinsic.com>

Agraïments a aquesta edició:

Peter John Bacchus: Compositor, flautista i director artístic del Grup XXI, impulsor de la traducció.

Roxan Jurkevich: Primera Percussionista i Assistent Solista de Timbal a l'Orquestra Simfònica de Barcelona i Nacional de Catalunya (OBC) i assessora del traductor d'aquesta edició.

Ramon Torramilans: Percussionista. Cap de Disciplines orquestrals del departament de Música Clàssica i Contemporània a l'Escola Superior de Música de Catalunya (ESMUC)

Salvador Brotons: Compositor, Director, Flautista. Director titular de la Vancouver Symphony Orchestra (Estat de Washington). Professor de direcció d'orquestra i composició a l'Escola Superior de Música de Catalunya (ESMUC)

Eduard Resina: Cap del Departament de Teoria, Composició i Direcció a l'Escola Superior de Música de Catalunya (ESMUC)

Feliu Gasull: Compositor, Guitarrista i Professor de Composició i de Música de Cambra a l'Escola Superior de Música de Catalunya (ESMUC)

Benet Casablancas: Compositor. Doctor en Musicologia. Director Acadèmic del Conservatori Superior de Música del Liceu

Pilar Subirà: Percussionista i redactora-locutora de Catalunya Música

Joan Albert Amargós: Compositor

Robert Armengol: percussionista free-lance a Barcelona, professor de l'Escola Municipal de Música i Conservatori de Grau Mitjà de Sabadell, professor del Conservatori de Música de Barcelona.

ÍNDEX

Pròleg a aquesta edició	11
Prefaci	13
Pròleg	14
Introducció	15
1 Logística general	21
Elecció dels instruments	21
Excés d'instruments	21
Setups extensos i consideracions sobre els assajos	22
L'aspecte visual	22
Soroll	22
Pressupost	22
Espai	23
Música que s'haurà d'interpretar amb freqüència	23
Instruments exòtics	23
Percussió electrònica	23
Instruments que els percussionistes no toquen	24
Múltiples percussionistes	25
Logística	25
Col·locació de la secció	25
Timbalers	26
Fossats de teatre	26
Percussió tocada per no percussionistes	26
Cadires i faristols	26
A quina velocitat poden tocar els percussionistes	27
Condicions generals	27
Temps específics	28
Escriptura no idiomàtica – música que sovint requereix memorització	29
Dinàmiques	29
Esforç físic i tremolor	30
Abastar els instruments	30
Instruments amb pedals	30
Moure's amb instruments que s'aguanten amb la mà	31
El treball amb auriculars	31
Línies melòdiques o contrapunt en un setup d'instruments diferents	32
Múltiples instruments per a un sol instrument especificat	33
Canvis d'afinació	33
Vibrat	34
Ressonància simpàtica	34
Afegir massa als instruments	35

2 Notació General.....	37
Llistat d'instruments.....	37
Quadre d'instruments	38
Diagrama del <i>setup</i>	39
Abreviacions	40
Llenguatge.....	40
Notació per símbols	40
Parts separades o juntes / partitura general o partícel·les.....	41
Partitura general no dividida	41
Partitura general dividida	43
Partícel·les	44
Còpies múltiples de les partícel·les.....	44
Partitures manuscrites <i>versus</i> generades per ordinador	44
Referències	44
Notació de la percussió a la partitura del director	45
Notació de la percussió d'afinació indeterminada.....	46
Pentagrames	46
Caps de les notes	48
Afegir pentagrames d'instruments d'afinació determinada a sistemes d'instruments d'afinació indeterminada	48
On va cada cosa al pentagrama.....	49
L'ou o la gallina?	50
Claus	50
Tonalitats	51
Instruments no especificats (instrumentació indeterminada)	52
Fins a quin punt s'ha d'escriure	52
Sistemes de notació no estandarditzats.....	53
Retorn al mètode “normal” de tocar.....	53
Dinàmiques.....	53
Redoblaments	53
Redoblaments sobre una superfície	54
Redoblaments sobre dues superfícies.....	55
Redoblaments sobre quatre superfícies.....	56
Redoblaments d'una mà.....	57
Redoblaments sobre tres superfícies.....	59
Redoblament des de la ressonància d'un atac previ.....	59
Instruments amb arquet.....	60
Articulació i fraseig	62
Cop mort	62
Duració de les notes	62
Indicacions de duració exacta o inexacta	62
Pedals de sordina	64
Sordina	65
Instruments que mantenen el so	66
Orquestracions que evoquen sons de diferents cultures	67

3. Baquetes.....	69
Especificar o no especificar?.....	69
Denominació de les baquetes.....	69
Logística de les baquetes	70
Problemes amb registres extrems	70
Trucs.....	71
El cos i el mànec de les baquetes	72
Baquetes de caixa	74
Maces	74
Varetes de triangle, agulles de fer mitja	75
Escombretes.....	75
Martells de campanes tubulars	76
Rute.....	77
Mans	77
Les baquetes com a instruments	78
4. Timbre	79
Factors que afecten el timbre.....	79
Dinàmiques	79
Baquetes	79
Lloc de l'atac	80
Sordines	80
Instruments d'afinació indeterminada.....	81
Característiques tímbriques específiques dels plats i els tam-tams.....	82
Efectes tímbrics diversos	83
5. Tambors	85
Tambors tocats amb baquetes de caixa.....	85
Tambors tocats amb maces.....	87
Tambors tocats amb les mans	87
Tocar al cercol o al cos	88
Situació sobre la membrana	89
Sordines	90
Mides del tambor	90
Tambors de dues membranes	90
Canvis d'afinació.....	90
Setups amb múltiples tambors	90
Escriptura idiomàtica per a tambors.....	91
Tipus de tambors.....	92
Les timbales	92
Extensió	93
Canvis d'afinació.....	95
Múltiples timbalers	95
Notació obsoleta.....	96
Tècniques ampliades de timbales	96
Harmònics	96
Ressonància simpàtica	96

Colpejar la caldera	96
Timbales preparades.....	97
Les timbales com a instruments d'afinació indeterminada	97
Tom-toms, caixa, tambor militar, tambor tenor, rumberes, rototoms, bongos, congues i <i>tamborim</i>	98
Caixa	98
Tambor tenor i rumberes	99
Rototoms.....	99
Bongos i congues	100
Altres tambors.....	100
Tambor de marc (pandero), <i>djembe</i> , <i>dumbek</i>	100
Bombos.....	101
Bateria	102
6. Percussió de plaques.....	105
Extensions	105
Marimba	105
Vibràfon	106
Xilòfon.....	106
<i>Glockenspiel</i> (lira o carilló)	107
Cròtals (o cròtals afinats)	107
Campanes tubulars	107
Ressonadors	108
Pedals	108
Motor del vibràfon.....	108
Notes soltes d'un joc de campanes	109
Espectura idiomàtica per a instruments de plaques	109
Dits grossos i dits petits	109
Espectura idiomàtica per a campanes tubulars	113
Instruments aparellats.....	113
Redoblaments	115
Problemes d'equilibri	115
Interferències d'harmònics.....	115
Espectura figurativa per a <i>glockenspiel</i> i cròtals.....	116
El <i>glockenspiel</i> com a extensió del vibràfon.....	116
Múltiples percussionistes	116
Efectes especials	116
Colpejar la vora de la placa	116
<i>Glissandi</i>	117
Node.....	118
Harmònics	118
Vibrat de boca	119
Vibrat del <i>glockenspiel</i>	119
Canvis d'afinació.....	119
<i>Clusters</i>	120
Instruments preparats	120

<i>Marimshot</i>	120
Efecte de campanes d'església.....	120
Miscel·lani.....	121
7. Metall	123
Plats	123
Plats múltiples.....	123
Plats suspesos.....	123
Plats suspesos especials	124
Xarlestone (<i>Hi-hat</i>)	125
Plats de xoc.....	126
Duració del so.....	126
Temps d'agafar i deixar anar els plats.....	126
Velocitat	126
Articulacions	127
Redoblaments.....	127
Muntar plats de xoc sobre un suport de xarlestone.....	127
Acoblament bombo/plats.....	127
Gongs	128
Tam-tam	128
Gong afinat	128
Gongs de vent	129
Gongs xinesos	129
Altres gongs.....	129
Suports i <i>racks</i> per a gongs	129
Triangle.....	130
Esquellots, esquellots agogó (<i>agogo bells</i>), esquellots alpins (<i>almglocken</i>)	130
Bols japonesos (o tibetans), bols de cuina.....	131
Tambors de fre, encluses, vares metàl·liques	132
Planxa de trons.....	132
<i>Steel drums</i>	133
Efectes especials	133
Rascar	133
Aigua	134
Instruments preparats	134
8. Fusta	135
Caixes xineses, <i>temple blocks</i> , <i>log drum</i>	135
<i>Claves</i>	136
Tambors de fusta.....	136
Caixó.....	136
9. Instruments miscel·lanis	137
Ampolles.....	137
Cabassa	137
Castanyoles.....	138
Campanes d'església (campanes de Berlioz)	138
Cocos.....	138

Cargol de mar.....	138
Copes de cristall.....	139
Cròtals de dits	139
<i>Flexatone</i>	139
Redoblament de fricció (frec amb el dit i amb maces <i>Superball</i>).....	140
Güiro, fusta de rentar	140
Martells, com els que s'utilitzen a la <i>Simfonia núm. 6</i> de Mahler.....	141
Campanes de mà	141
Rugit de lleó.....	141
Maraques, sacsejadors (<i>shakers</i>)	142
Cortina, cortina de mà, <i>bell tree</i>	143
Efecte de tap de cava	144
Cuïca	145
Pal de pluja.....	145
Carraca (carrau o xerrac)	145
Bols d'arròs	146
<i>Rute</i>	146
Paper de vidre	146
Sirenes	146
Fuet, fuet d'orquestra (<i>slapstick</i>)	147
Cascavells	147
Pedres, pedres tibetanes	147
Pandereta.....	147
<i>Sansa</i> africana (<i>kalimba, mbira</i>).....	149
<i>Vibraslap</i>	149
Xiulets.....	149
Màquina de vent	150
Apèndix A. Exemples de setups	151
Apèndix B. Partitures comentades.....	171
Shawn Crouch, <i>Suspended Contact</i> per a saxo alt i percussió	171
Jefferson Friedman, <i>Sacred Heart: Explosion</i> per a orquestra	178
Ryan Streber, <i>Rondel</i> per a dos percussionistes	183
Nico Muhly, <i>Sustained Music</i> per a cinc percussionistes	186
Apèndix C. Baquetes	189
Apèndix D. Dinàmiques.....	193
Apèndix E. Obres recomanades	197
Agrupacions mixtes reduïdes	201
Conjunt de percussió	203
Percussió sola.....	204
Percussió solista i orquestra.....	206
Bibliografia.....	208
Vocabulari Anglès - Català.....	209

PRÒLEG A L'EDICIÓ CATALANA

A vegades tenim la sensació que ens falta alguna cosa a la vida, però no podem dir exactament què és fins que no ens apareix al davant. Aquest és el cas del llibre de Samuel Solomon. En Sam –gran intèrpret, professor, col·lega i amic personal-, ha omplert un buit immens amb aquesta obra, una eina que només podia haver escrit un percussionista, i que servirà tant als compositors que volen aprendre i entendre més a fons aquesta estranya família d'instruments anomenada *percussió*, com als mateixos percussionistes. Quan un compositor arribi amb un reguitzell de preguntes com ara “quantes baquetes podeu utilitzar a la vegada?”, “quina és la diferència entre un vibràfon i un xilòfon?”, “es pot usar la palanca de la màquina de vent amb un peu mentre es toca la marimba amb quatre baquetes?”, i un llarg etcètera, li podrem lliurar un exemplar d'aquest llibre -o bé recomanar-l'hi-, i dir-l'hi que respondrem amb molt de gust a les seves preguntes sempre i quan primer s'hagi llegit el llibre amb deteniment. I és que en Sam no ha escrit simplement un llibre sobre la percussió; ha escrit una tesi sobre *com pensem* els percussionistes i quins són els procediments que seguim des del moment en què mirem una nova partitura per primera vegada fins al moment d'interpretar-la; en definitiva, tot el que passa “darrere l'escenari”, els preparatius necessaris per a poder portar a terme una actuació d'acord amb els desitjos del compositor. Preparar bé un paper de percussió és semblant al treball d'un actor, que amb molt temps i un gran esforç crea el seu personatge *abans* de recitar les línies en escena. El percussionista passa el seu temps buscant els instruments, les baquetes, els accessoris i els efectes especials que seran idonis per a una partitura en particular, abans dels assajos i l'actuació. I com que cada obra és diferent, el procés es torna a repetir cada vegada. Mai és simplement arribar i tocar, però és aquest temps de preparació prèvia el que tantes vegades no es valora.

En els meus anys d'experiència com a percussionista, a l'hora de realitzar interpretacions tant del repertori orquestral com de les obres de cambra o de percussió sola, he hagut de lluitar –com molts col·legues meus- amb partitures mal escrites, una vegada i una altra. I no em refereixo a la qualitat de la impressió o a la claredat de la còpia final; gràcies a la tecnologia, avui dia existeixen aplicacions de *software*, destinades a aquesta finalitat, cada vegada millors. Però no és important que la partitura final surti bonica de la impressora si conté errors bàsics i tan importants com els següents: notes que el compositor ha escrit però que no existeixen en l'instrument perquè aquest no ha estudiat els registres de l'instrument; notació que ens resulta estranya perquè el compositor no ha inclòs una guia de símbols al principi de l'obra per tal d'explicar bé què significa cada símbol; un paper de timbal escrit en clau de Sol o un paper de lira escrit en clau de Fa; un paper per a un instrument d'afinació indeterminada -com per exemple una caixa, una caixa xinesa o un triangle-, que va canviant de línia o d'espai en el pentagrama, en el qual el percussionista ha d'endevinar amb quin instrument ha de tocar, atès que el compositor s'ha oblidat d'especificar si cal canviar d'instrument en els llocs on la col·locació de la nota canvia. O bé moltes altres anomalies que per desgràcia molt sovint apareixen a les partitures de percussió, i el compositor no sempre està físicament present per explicar les seves intencions i col·laborar personalment amb l'intèrpret. Una cosa és compondre material original i tal vegada, durant el procés, crear una notació original. Això no obstant, una altra cosa és complicar la vida de l'intèrpret innecessàriament, sobretot la del percussionista, que ha de

pensar amb tants detalls i amb tanta logística quan les partitures estan ben escrites que, si a més una partitura està mal escrita, més que una molèstia esdevé un autèntic “malson”.

És veritat que els percussionistes toquem moltíssims instruments i, per tant, els compositors n’haurien d’explorar molts, però en Sam organitza aquesta gran varietat de material en grups i categories senzills d’entendre.

En lloc d’espantar-los, espero que aquest llibre ajudi els compositors a perdre la por d’explorar més a fons les possibilitats sonores de la gran varietat d’instruments que hi ha. M’agradaria veure obres amb combinacions d’instruments que van més enllà del típic *setup* de tom-toms, bongos, *temple blocks*, caixes xineses i plats suspesos; crec que d’això ja n’hi ha suficient. Ara us animo a experimentar!

Roxan Jurkevich
Primera percussionista/Assistent solista de timbal
Orquestra Simfònica de Barcelona i Nacional de Catalunya

PREFACI

La major part dels compositors dels segles XX i XXI han integrat totalment la secció de percussió en la seva concepció orquestral i utilitzen una gran varietat d'instruments de percussió amb una freqüència creixent. És per això que el llibre de Samuel Solomon *Com compondre per a percussió* resultarà enormement útil als compositors que estiguin immersos en l'escriptura per a aquesta secció, de vegades misteriosa, de l'orquestra. El llibre aclareix bona part d'aquest misteri i explica amb profunditat tant els instruments de percussió com les tècniques d'interpretació, els tipus de baquetes que s'utilitzen, les distribucions especials de la secció i molts altres temes pertinents. No és un tractat d'orquestració en el sentit tradicional del terme sinó una guia per a tots aquells compositors i arranjadors involucrats en el procés d'escriure per a percussió. Estic convençut que també als directors els serà molt útil aquest llibre, atès que l'ha escrit un percussionista professional que ha interpretat moltes de les obres que cita i que ha estudiat la resta amb deteniment. Ens trobem davant d'un treball realment pràctic. En Sam Solomon és un bon intèrpret i escriu des del punt de vista de la pràctica musical, donant uns consells que resulten inestimables per a tots nosaltres. Moltes de les preguntes més peremptòries i de vegades enigmàtiques sobre notació, color i disponibilitat dels instruments, a banda d'alguns problemes amb què es troben sovint els percussionistes en la pràctica, com el cansament durant la interpretació o la coreografia d'una secció, els trobem exposats amb claredat i explicats amb tot detall. És un llibre per a músics i una contribució real a la literatura sobre orquestració.

Samuel Adler

Professor emèrit de l'Eastman School of Music

Facultat de Composició a The Juilliard School

Autor de *The Study of Orchestration* ["L'estudi de l'orquestració"]

PRÒLEG

Res del que rodeja en Sam Solomon és habitual. Recordo clarament el dia en què vaig conèixer un xicot de divuit anys, amb un talent enorme i precoç, una gran seguretat en si mateix i una maduresa musical impròpia de la seva edat. Els quatre anys següents varen ser crucials per a en Sam, ja que absorbia informació com una esponja i demostrava una capacitat per a aprendre i entendre la música com no havia vist mai fins aleshores, ni veuria després. Des d'aquell primer dia he seguit de prop la seva brillant carrera amb orgull i admiració. Quan em va dir que tenia previst escriure aquest llibre, la meua reacció va ser ambivalent. Primer em va semblar presumptuós que algú de vint i pocs anys pretengués escriure una obra de pes com aquesta, però d'altra banda, està clar que si hi havia algú capaç de fer-ho, aquest era en Sam.

Doncs bé, el llibre no decep. Els compositors que es dediquin a estudiar-lo hi trobaran informació abundant i clara. Cobreix un ampli espectre de temes, des de consideracions tímbriques bàsiques, com ara l'elecció de baquetes o d'instruments, fins a problemes subtils de logística i notació. Potser el més instructiu del llibre són els passatges orquestrals comentats exhaustivament i l'extensa llista d'audició i estudi. Si hagués de triar un aspecte per sobre dels altres, un punt que fos de vital importància per als compositors, destacaria l'estudi de l'escriptura per a percussió dels mestres del passat en la manera que ens proposa en Sam. No hi ha cap mòdul de so, *sampler*, ni instrument de percussió MIDI que pugui substituir aquest coneixement.

A tots aquells que trobin feixuc un treball tan detallat, m'agradaria recordar-los que aquesta és justament la nostra feina. La percussió no és altra cosa que un munt de detalls minuciosos (escollir el plat adequat per al clímax d'una peça, trobar el tambor que empastarà sense esforç amb els metalls, escollir una baqueta que tindrà una bona articulació però que, tot i així, emetrà un so ben ple, trobar el lloc on sona millor el cròtal tocat amb arquet, etc.). Per als percussionistes, la veritat divina està en els detalls, i ben segur que aquest llibre us conduirà ben a prop d'aquest ideal. Gaudiu-ne!

Daniel Druckman
Assistent de solista de percussió, Filharmònica de New York
Cap del Departament de percussió a The Juilliard School

INTRODUCCIÓ

Totes les cultures del món tenen tradicions, tant musicals com no musicals, que utilitzen la percussió. Moltes d'aquestes aplicacions s'han anat incorporant gradualment a la percussió "occidental" a través de les obres dels compositors dels últims tres-cents anys. Fins i tot avui en dia, la família de la percussió segueix augmentant, fruit de l'intercanvi creixent d'informació, de l'experimentació dels compositors i del perfeccionament de les velles tècniques. Això ha conduït a una evolució musical i cultural immensa, l'envergadura de la qual fa que la percussió hagi esdevingut especialment difícil de controlar en el procés compositiu.

El present llibre tracta d'aquells desenvolupaments que, a dia d'avui, s'han incorporat plenament en la composició occidental i explica com es traslladen a la pràctica musical. Un compositor amb un bon coneixement de les maneres en què operen els percussionistes, de com responen a la notació i prenen les decisions pertinents, serà capaç de dissenyar composicions que representin millor les seves intencions musicals. *Com compondre per a percussió* explora, des de l'òptica del percussionista, el camí que va des de la intenció del compositor fins a la realització de l'interpret i equipa el lector amb les eines necessàries per crear sense problemes composicions innovadores i efectives.

Com està organitzat el llibre

La majoria de llibres d'orquestració ens presenten la percussió descrivint primer cada instrument per separat, per tractar després els temes específics del *setup*, les baquetes, la notació i els efectes especials. Tot i que la percussió és un conjunt de molts instruments diferents, les tècniques utilitzades s'apliquen sovint no a un sol instrument sinó a molts, per no dir a tota la percussió. És per aquest motiu que *Com compondre per a PERCUSSIÓ* tracta cada instrument a través de les seves similituds amb altres instruments, amb l'objectiu d'aconseguir que el procés de comprensió i memorització d'aquesta enorme quantitat d'informació es faci de la manera més fàcil possible.

Hi ha nou capítols:

- 1. Logística general** explora els temes previs al concert (moviments, elecció i col·locació dels instruments, producció del concert i producció del so). Són assumptes que sovint es passen per alt però que influeixen significativament en l'èxit d'una composició.
- 2. Notació general** detalla els conceptes bàsics de la notació de la percussió. Inclou una sèrie de directrius sobre com crear partitures i partitures generals, com establir sistemes de notació per a combinacions múltiples i com tractar l'articulació, el fraseig, la llargada de les notes i els efectes especials.
- 3. Baquetes** descriu cada una de les baquetes, els seus usos específics i els canvis que es produeixen dintre d'una peça.
- 4. Timbre** explica els factors físics que es poden utilitzar per a manipular el timbre dels instruments de percussió.

Els cinc capítols següents descriuen els tipus específics d'instruments.¹

5. Tambors

6. Plaques

7. Metall

8. Fusta

9. Instruments miscel·lanis

Els capítols **Tambors**, **Plaques**, **Metall** i **Fusta** parlen dels instruments que es percudeixen. El capítol **Instruments miscel·lanis** tracta dels instruments que es rasquen, es fan girar amb una maneta o es bufen, així com també alguns instruments percudits que no encaixen en cap de les categories anteriors. Els instruments d'afinació determinada o indeterminada que no són de plaques no estan separats entre si, perquè les tècniques que s'utilitzen no necessàriament són diferents (per ex. timbales i tom-toms).

Els cinc apèndixs amplien i reforcen els conceptes exposats a la resta del llibre:

A. Exemples de *setups* és un conjunt de llistes d'instruments amb els seus corresponents diagrames de *setups* i quadres d'instruments.

B. Partitures comentades ofereix fragments de partitures reals amb comentaris que reflexionen sobre aspectes importants de la logística i la notació.

C. Baquetes tracta de la pertinència de les diverses baquetes per als diversos instruments.

D. Dinàmiques presenta un quadre de dinàmiques relatives dels diversos instruments colpejats amb diferents baquetes.

E. Obres recomanades és una llista comentada de composicions que usen correctament la percussió.

Aquest text conté molta més informació de la que necessita un compositor per a escriure un paper de percussió senzill. La majoria d'aquesta informació es refereix a la construcció de parts de percussió complexes, que requereixen molts instruments, molts intèrprets, múltiples *setups* i tècniques interpretatives poc habituals. Més enllà d'això, bona part del text pretén introduir el compositor al vocabulari que utilitzen els percussionistes i aprofundir en la manera en què els percussionistes pensen i interpreten la música, la notació i la logística.

Treballar amb percussionistes

Mai insistiré prou en què els compositors haurien de treballar juntament amb els percussionistes tant com puguin. Tot i que aquest llibre és molt informatiu, no es pot comparar amb l'experiència de veure personalment els *setups*, observar com els intèrprets s'hi mouen i sentir com sonen els instruments, sols i en conjunt. *Només amb una comprensió clara dels sons d'aquests instruments el compositor els podrà utilitzar satisfactòriament en la composició.* L'estudi d'enregistraments i partitures (vegeu Apèndix E), en col·laboració amb els percussionistes, serà inestimable. A més, properament apareixerà un complement electrònic de *Com compondre per a percussió* amb fragments d'àudio i vídeo.

---

¹ Altres llibres prefereixen classificar els instruments segons la manera en què produeixen el so: idiòfons (instruments que produeixen el so mitjançant la vibració de tot el seu cos, com els plats, les caixes xineses i les làmines de la marimba), membranòfons (produeixen el so per mitjà de la vibració d'una membrana en tensió, com els tom-toms i les timbales) i aeròfons (instruments que produeixen els sons gràcies al moviment d'una columna d'aire, com els xiulets). Aquest mètode de classificació no és el que s'utilitza en el context musical (en les partitures o en les converses) i, per tant, preferim classificar els instruments de la manera que hem explicat anteriorment.

Què no inclou aquest llibre

Temes generals de música

Aquest text evita les descripcions de temes musicals que no siguin específiques de la percussió. Donem per descomptat que el lector té una bona base en la composició per a altres instruments.

Descripcions de sons

Trobareu poques descripcions del so dels instruments. Una descripció escrita mai farà justícia al so real i molt probablement confondrà el lector. És molt millor escoltar aquests instruments en directe o en un enregistrament.

Percussió en context

El llibre està escrit des de l'òptica del percussionista. L'autor no és compositor; per tant, hi ha molt poques instruccions referents a l'ús compositiu de la percussió dins del context d'un conjunt instrumental. El lector trobarà una extensa bibliografia sobre aquest tema a l'Apèndix E.

Història

Per contribuir a la claredat, no fem cap referència a la història o l'origen dels instruments o les tècniques interpretatives i presentem només la informació pertinent més actualitzada. Només trobareu informació històrica si això ajuda el lector a entendre partitures antigues.

Diccionari

No hem inclòs un diccionari de percussió amb els noms dels instruments i les tècniques d'interpretació en altres llengües. El podeu trobar en altres llibres i a l'Internet.

Formes ètniques d'interpretació

La música de qualsevol cultura del món fa servir instruments de percussió amb tècniques interpretatives autòctones. Aquestes tècniques pertanyen generalment a formes d'improvisació que han sorgit com a resultat directe dels seus respectius estils musicals. En aquest llibre presumim que el compositor no escriu en cap estil tradicional ètnic i només en descrivim algun de tant en tant. Per a una informació detallada de la música tradicional i les tècniques d'un instrument en concret, el compositor haurà de consultar un percussionista amb experiència en aquests camps.

Bandes de tambors

No tractem específicament l'escriptura ni els arranjaments per a bandes militars de tambors o bandes de marxa. Els compositors i arranjadors que treballen en aquest llenguatge ja acostumen a tenir un coneixement extens de quins instruments disposen i com s'utilitzen. Tot i així, pensem que aquest llibre els serà d'utilitat, especialment a la música escènica, on més probablement poden coincidir la música orquestral o de cambra i les bandes de tambors.

Localització específica

Aquest llibre està escrit en base a la realitat musical de Nova York, però gairebé tot serà aplicable independentment de la localització. Les discrepàncies en aquest punt es poden produir sobretot en la disponibilitat d'alguns instruments, el seu registre, les tècniques conegudes i la normativa sindical. Un cop més, sempre és millor consultar el percussionista o grup per al qual està escrita la composició.

Obres citades

Les obres musicals que citem en aquest llibre són obres importants de compositors destacats, les partitures i enregistraments dels quals s'haurien de poder aconseguir amb facilitat. Alguns exemples específics de partitures impreses en aquest llibre pertanyen a composicions d'amics de l'autor.

Instruments que abraça

La llista dels instruments tractats en aquest llibre pretén ser una representació de tots aquells que normalment estan disponibles i que són també els més habituals a les composicions occidentals. Els noms entre parèntesi són denominacions alternatives d'aquests instruments.

Tambors

timbales, tom-toms, caixa, tambor militar, tambor tenor, rumberes, bongos, congues, *tamborim*, tambor de marc, *djembe*, *dumbek*, bombo i bateria.

Percussió de plaques

marimba, vibràfon (*vibes*), xilòfon, *glockenspiel* (lira), cròtals i campanes tubulars.

Metall

plats suspesos, plats de xoc, gongs, triangle, esquellots, esquellots agogó, esquellots alpins, bols japonesos, bols de cuina, tambors de fre, encluses, tubs metàl·lics, planxa de trons i *steel drums*.

Fusta

caixes xineses, *temple blocks*, *log drums* (*slit drums*), *claves* (claus), tambor de fusta i caixó (*cajón*).

Instruments miscel·lanis

ampolles, cabassa, castanyoles, campanes d'església, cocos, cargol de mar, copes de cristall, cròtals de dits, *flexatone*, redoblament de fricció, güiro, fusta de rentar, martell (tal com s'usa a la *Simfonia núm. 6* de Mahler), campanes de mà, rugit de lleó, maraques, sacsejadors (*shakers*), cortina, cortina de mà, *bell tree*, efecte de tap de cava, cuica, pal de pluja, carraca, bols d'arròs, *rute*, paper de vidre, sirenes, fuet, fuet d'orquestra, cascavells, pedres, pedres tibetanes, pandereta, *sansa* africana (mbira, *kalimba*), *vibraslap*, xiulets i màquina de vent.

Aquesta llista no inclou molts instruments exòtics o molt poc freqüents. Un llistat de tots els instruments de percussió podria tenir cents de pàgines i, en canvi, només un petit percentatge seria pràctic per al compositor. La llista anterior conté els instruments més representatius d'entre tots els disponibles i aquells que els percussionistes saben utilitzar. Aquesta limitació ens permet aprofundir en tècniques poc habituals i explicar tots els sons que es poden produir amb cada instrument.

El valor de no llegir aquest llibre

Alguns instrumentistes poden esgrimir que la ignorància fomenta l'originalitat. És cert que grans innovacions en notació, sonoritat i logística han sorgit de la mà de compositors que han escrit sense un coneixement profund de la pràctica interpretativa. Això, tanmateix, és un cas estrany i l'autor creu que les grans innovacions apareixen més des del coneixement sòlid que no pas des de la ignorància.

Terminologia

Els següents termes s'utilitzen al llarg de tot el text i no han estat específicament definits enlloc més:

suports – estris d'on pegen o on es munten els instruments.

setup – grup d'instruments que es col·loquen junts i que normalment toca una sola persona.

baquetació (*sticking*) – equivalent a la *digitació* (*fingering*) de la música per a piano. Pot consistir en E i D (esquerra / dreta) o en 1, 2, 3 i 4 (amb quatre maces).

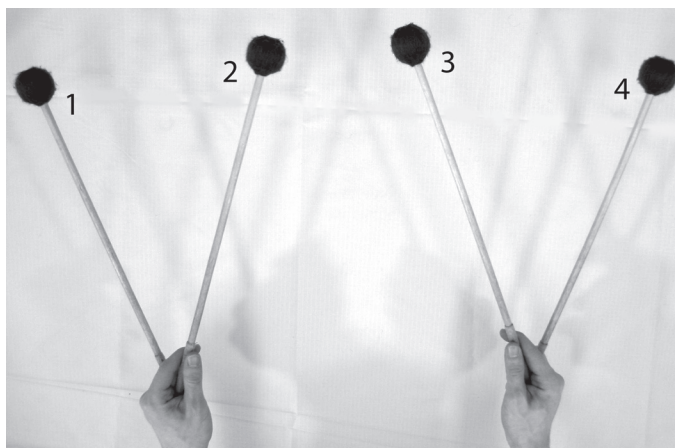

Figura i.1

taula auxiliar –taula folrada on els percussionistes col·loquen les baquetes i els instruments petits. Pot ser una taula especialment dissenyada per a aquesta funció o simplement un faristol inclinat fins a quedar pla i cobert amb una tovallola.

fabricar o comprar algun mecanisme específic. Existeixen artefactes que permeten tocar amb pedal els esquellots i les caixes xineses, la qual cosa els converteix en els candidats més adequats per a incorporar nous instruments amb pedal a un conjunt. Tot i així, segueixen sent molt més difícils de tocar que amb baquetes de mà.

Trobareu una explicació detallada sobre l'escriptura correcta dels instruments de pedal a la secció **Espectura idiomàtica per a tambors**, del capítol **Tambors**.

Moure's amb instruments que s'aguanten amb la mà

Els instruments que s'aguanten amb la mà es poden tocar mentre ens desplacem cap a un altre punt del *setup*. Després d'això, aquest instrument estarà disponible des del lloc on l'hem deixat, però no des de l'anterior.

Per exemple, en aquest *setup*,

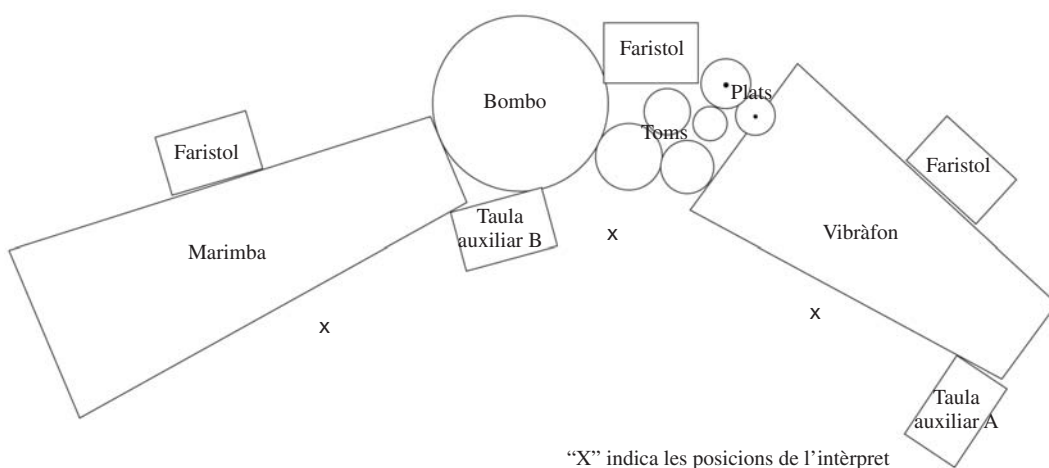

Figura 1.4

el percussionista ha de tocar el vibràfon, canviar de pressa a la pandereta i després anar ràpidament cap a la marimba. Després de tocar el vibràfon, l'intèrpret agafa la pandereta de la Taula auxiliar A, camina fins a la marimba mentre toca la pandereta, la deixa a la Taula auxiliar B i comença a tocar la marimba. En aquest moment, la pandereta estarà situada a la Taula auxiliar B i el músic no podrà fer-la servir en cap canvi ràpid des del vibràfon però sí des de la marimba o els tambors. No cal que el compositor indiqui aquesta coreografia.

El treball amb auriculars

És possible que el percussionista hagi de tocar amb auriculars en aquelles peces que continguin electrònica. Si s'ha de moure per un *setup* extens, és molt fàcil que s'enredi amb el cable, que es pot enganxar amb els instruments, molestar en l'execució o estirar els auriculars del cap de l'intèrpret. És per això que, amb auriculars, convé reduir els moviments al màxim. Si hi ha molts desplaçaments previstos, una bona solució és recórrer als auriculars sense fils.

$\text{♩} = 86$

Caixa

3 tom-toms

Bombo

Plat suspès

Triangle

Tam-tam

4 tambors de fre

Cròtals

Güiro
Vibraslap

Ca

Toms

Bombo

Plat

Tri

Tam

Tbr. Fre

Crot

Güiro/Vbsl

ff *mf* *pp* *p* *mp* *f* *sub. ff* *pp* *mf*

(apagar) (campana) (fregueu la vora)

(apagar) *mp*

ff *pp* (arc) *pp* *mf*

güiro *ff*

(rimshot) *ff* *p*

(apagar) (campana) *f* *p* *ff*

(vora, apagar) *ff* (campana) *p*

pp (baqueta al mig) *pp* (x = vareta de triangle a la vora)

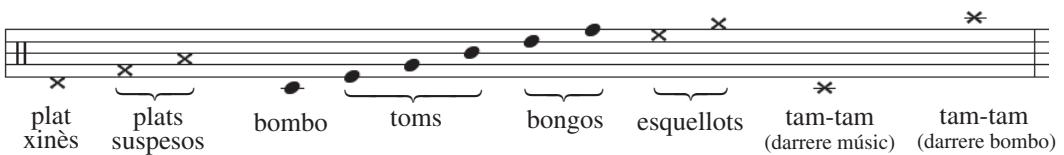
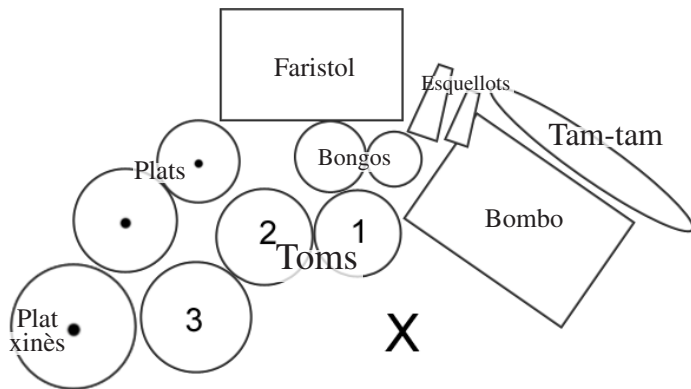
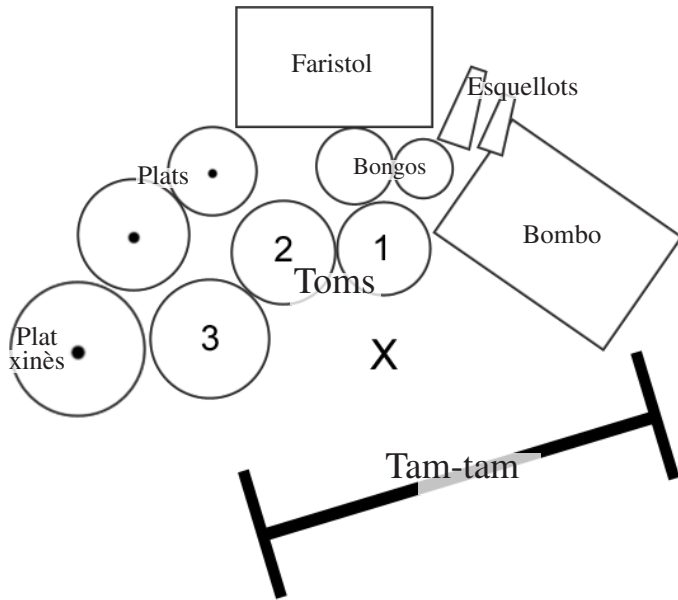
ff (amb maça) *p*

Vibraslap *mp*

Figura 2.6

Tal com ja hem explicat a **Logística general**, la millor manera de dur a terme una correcta divisió de les parts és assignar primer els instruments a cada intèrpret i després escriure la música sense perdre de vista aquesta distribució. La divisió d'una partitura general no dividida pot estar plena de

Si es fa servir un tam-tam petit, es pot muntar més alt, per damunt del bombo (diagrama B).

VOCABULARI ANGLÈS - CATALÀ

ANGLÈS

CATALÀ

GENERAL

choke	apagar / apagament
instrument key	quadre d'instruments
instrument list	llistat d'instruments
mute (muffling, dampening)	sordina (apagament, esmorteïment)
pedal damper	pedal apagador
pitched / unpitched percussion	percussió d'afinació determinada / indeterminada
setup	<i>setup</i> (col·locació, distribució)
timpanist	timbaler
trap table, trap tray, stick tray	taula auxiliar

REDOBLAMENTS

roll	redoblament
traditional roll	redoblament tradicional
ripple or Musser roll	redoblament ondulant o de Musser
independent roll	redoblament independent
split-bar roll	redoblament de costats alterns
buzz roll or closed roll	redoblament tancat, d'orquestra o <i>buzz</i>
single stroke roll	redoblament simple
open roll o double-stroke roll	redoblament obert, doble o militar
bounce stroke	cop amb rebot

BAQUETES

beater	percussor, baqueta
brushes	escombretes
mallet	maça

El percussionista Samuel Z. Solomon ha estat responsable de dotzenes d'estrenes mundials d'obres per a percussió sola i petits conjunts. Juntament amb el saxofonista Eric Hewitt, és cofundador del Duo Yesaroun, amb el qual ha actuat per tot el nord-oest dels Estats Units, Itàlia i Cuba. En Solomon va tocar per primer cop al Carnegie Hall el mes de febrer del 2000, amb motiu de l'estrena mundial del *Concert per a percussió i orquestra* de John Mackey, acompanyat per la Jove Simfònica de Nova York. El desembre de 1999 va actuar a l'Alice Tully Hall del Lincoln Centre, interpretant l'estrena americana de l'última composició de Iannis Xenakis, *O-Mega*, per a percussió solista i orquestra de cambra, amb el New Juilliard Ensemble. Ha assistit durant sis estius al Centre de Música de Tanglewood, tres dels quals com a becari del Centre i ha estudiat durant sis anys a la Juilliard, on ha obtingut dues llicenciatures. Viu a Nova York. Visiteu la seva web: www.szsolomon.com.

Foto: David Fox